

**ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР БАҒЫТЫ
НАПРАВЛЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУК
DIRECTION OF PEDAGOGICAL SCIENCES**

тақырыптық рубрикалар / тематические рубрики / subject headings

**ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ –
ПЕДАГОГИКА И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ –
PEDAGOGY AND TEACHING METHODS**

ӘОЖ: 378.4.006

Мухамедин М.М.,* Төлеуов Е.С.

педагогика ғ.к., доцент, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан
аға оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚУ, Шымкент, Қазақстан

**ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНЕ ҚАТЫСТЫ
САЛТ-ДӘСТҮРЛІК ӘРЕКЕТТЕРІ**

Автор корреспондент: tvorchestvo-77@mail.ru

Түйін: Бұл мақалада қазақ халқының бала тәрбиесіне қатысты салт-дәстүрлік әрекеттерінің мәні, ерекшеліктері мен түрлері қарастырылған. Ежелгі заманнан бері халықтық салт - дәстүрлер қазақ қоғамы мүшелерінің «адам - отбасы - қоғам - табиғат» жүйесінде болудың рухани-адамгершілік заңдылықтарын анықтап, оны жүйелеп, сақтап, білім мен тәжірибе ретінде ұрпақтан ұрпаққа беріп, өмірге бейімдеп, ұлттық құндылықтар мен мұраттарды қалыптастырып отырған. Осындай өзіндік дәстүрлік жүйеде қалыптасқан бала тәрбиесі, қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени ортаның маңызды көпфункционалды құндылық парадигмасы ретінде, қоғамның нақты дамуындағы қажеттіліктеріне байланысты ұлттық болмыстарды қалыптастырудағы орны ерекше.

Бала тәрбиесіне қатысты салт-дәстүрлік әрекеттер барысында ересектер мен балалар нақты көркемдік- педагогикалық процесс ретінде өзара әрекеттеседі, бұл оларға ынтымақтастықтың сапалы жаңа деңгейіне шығуға мүмкіндік береді және олардың құндылықтық бағдарларын қалыптастырып, қарым-қатынастары мен өзара түсінушілігін реттейді.

Мақалада белгілі қазақстандық ғалымдар мамандардың Жұмабаев М., Сейдімбек А., Калыбекова А., Камалова Н. және т.б./ қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті және этнопедагогикасы туралы жазылған мәдениеттанымдық және педагогикалық әдебиеттері талданған, сонымен қатар салт-дәстүрлік әрекеттер түрлері мен ерекшеліктері қарастырылған.

Кілт сөздер: бала, тәрбие, салт-дәстүр, әрекет, құндылық, рухани, адамгершілік.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы қалыптасқан қоғамдық сана мен әлеуметтік-мәдени қарым-қатынасты қайта зерделеуге және қайта жаңғыруға бетбұрыс жасауға өз ықпалын тигізуде. Қоғамдық сананы жаңғыртуды мақсат еткен осынау идея тәуелсіз Қазақстан тарихындағы ең ауқымды және уақыт талабына сай ұсынылған маңызды жобалардың бірі болып отыр. Өйткені, бұған дейінгі мемлекеттік бағдарламалардың бәрі экономиканы, әлеуметтік және саяси салаларды дамытуға негізделсе, «Рухани жаңғыру» қазақ халқының әлеуметтік-мәдени тіршілігін, рухани-адамгершілік болмысын, салт-дәстүрі мен ұлттық сана-сезімін жаңғыртпақ [1].

Ежелгі заманнан бері халықтық салт - дәстүрлер қазақ қоғамы мүшелерінің «адам - отбасы - қоғам - табиғат» жүйесінде болудың рухани-адамгершілік заңдылықтарын анықтап, оны жүйелеп, сақтап, білім мен тәжірибе ретінде ұрпақтан ұрпаққа беріп, өмірге бейімдеп, ұлттық құндылықтар мен мұраттарды қалыптастырып отырған. Осындай өзіндік дәстүрлік жүйеде қалыптасқан бала тәрбиесі, қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени ортаның маңызды көпфункционалды құндылық парадигмасы ретінде, қоғамның нақты дамуындағы қажеттіліктеріне байланысты ұлттық болмысты қалыптастырудағы орны ерекше. Себебі, «халықтық педагогика элементтерін тәрбие беру ісінде пайдаланудың басты мақсаты -

рухани дүниеге, адамгершіліктік көзқарастарға, эстетикалық талғамды қалыптастыруға, дүниені түйсіну мәдениетін дамытуға тиімді әсер ету» [2]. Ұлттық бейне, ұлттық менталитет, ұлттық мәдениет- қоғамдық сананы жоғарғы деңгейге көтеріп, ұлттық идеология құндылықтарын қалыптастыратын, ұлттық қауымдастықты біріктіруші қоғамның ішкі рухани дүниесін байланыстыратын күш.

Еліміздегі әлеуметтік-экономикалық және мәдени өмірінің дамуында, өткеннің рухани мұрасына жүгіну, халықтың мәдени қорын және ұлттық дәстүрлерін зерттеу, игеру, олардың педагогикалық және әлеуметтік-мәдени қызметтерін қалпына келтіру, ұлттың болмыс-бітімін дамыту қажеттілігі өте маңызды деп ойлаймыз. Бұл ретте «халық болмысының өткенін, бүгінін мен болашағын біртұтас құбылыс ретінде қарағанда ғана шындықтың шоқтығына қол тигізуге болады» [3].

Рухани жаңғыру идеясы ата мекенмен ұлттың бірлігін, ұрпақ пен туған жердің өзара тығыз байланысын, адам мен оны қоршаған ортамен тұтастығын негізге алады. Рухани жаңғыруды ұлттық болмысқа негізделген мемлекеттік саясаттың қалыптасатын интеллектуалдық өрісі деп те атауымызға болады. Бұл өріс жеке адамды, ұрпақты, табиғаттан ажыратып алып кетпейді, керісінше әлеуметтік рухани болмысын сақтай отырып оны нығайтуға, қорғауға, сақтап қалуға және тәрбиелеуге қиыпал ететін ұғым. Сондай-ақ ол белгілі-бір бір ұрпақтың мемлекеттің тарихы мен болашағы алдында жасайтын, әрі қол жеткізген жетістігі.

Қазақ қоғамында балаларға рухани- адамгершілік мәдениетін қалыптастырудың мазмұнын туған жерге, ұлттың салт-дәстүріне, өнері мен тарихына, тілі мен ұлттық болмысына деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу құрайды. Сонымен қатар бұл тәрбиенің негізін - адамгершілік қасиеттерді, адамдарға деген қайырымды қарым-қатынасты, отанға адал қызмет көрсетуді, қарапайымдылыққа, парасаттылыққа, еңбектену мен ойлауға, адалдық пен шыншылдыққа және өзін-өзі жеке тұлға ретінде бағалау сезімдерін тәрбиелеу құрап отырған. «Ұлттық тәрбиенің негізі – адамгершілік, еңбек тәрбиесі»-дейді М.Жұмабаев [4]. Адамгершілік тәрбиесіне сәби шақтан жүйелі түрде баулу керек.

Басқада әлеуметтік-мәдени институттар секілді мерекелік салт-дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды жас ұрпақ тәрбиесіне әсер етудің күрделі формаларына жатқызуға болады. Кез келген адам балалық шақта мереке кезінде алған әсерін сақтайды. Мерекеге деген қажеттілік - бұл адамның басқалармен бөлісетін «ортақ қуаныштың» болуына деген қажеттілік. Мереке - бұл күрделі, көп қырлы, үнемі жетіліп дамып отыратын, балалар мен жасөспірімдердің өмірі үшін үлкен маңызы бар құбылыс. Соның ішінде балалар мерекесі - бұл баланың өміріндегі ең жарқын сәттердің бірі. Мерекелер балаларға шығармашылық үшін кеңістік ашады, балалардың жан дүниесіндегі асыл жарқын сезімдерді тудырады, ұжымда өмір сүре білуге тәрбиелейді, ақыл-ойын дамытады, жеке тұлғаретінде рухани байытады. Мерекелік салт-дәстүрлік әрекеттердің балалар тәрбиелеудегі ерекше психологиялық құндылығы - бұл балалардың бойындағы бар жақсылықты сезінуге көмектесе алатындығында, өйткені мерекелеу процесінің өзі ол үшін жеке маңызды, жағымды эмоционалды сезім тәжірибе тудырады және балалар мен ересектер арасындағы өзара іс-қимыл жүйесін қалыптастырады. Жалпы мерекелік әрекеттер объективті оқиға ретінде қарым-қатынас, тәжірибелік ұжымдық және шығармашылық құндылықтарға негізделген. Ол мерекеге қатысушылардың (балалар мен ересектердің) эмпатикалық бірлігі жеке тұлғаның әлеуметтік мінез-құлық моделін құруға, өмірлік жағдаяттарда еркін бағдарлауға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Мерекелік іс-әрекет баланың эмоционалды сезімдеріне барынша әсер етіп, оның бойында қуаныш, мақтаныш, сүйсіну, рахаттану сезімдерін оятып жеке тұлғаның қалған өмірінде із қалдырады.

Халықтық мерекелер жазылмаған нормалар мен міндеттердің нақты коды десек те болады, бірақ олар тек көркемдік және эмоционалды сипатта көрінеді. Қазақ халқының адамгершілік мәдениетін көрсететін, халқына, достарына деген адалдық сезімдерін нығайтатын, балалардың эстетикалық сезімдерін дамытатын және басқа да көптеген

педагогикалық элементтерден тұратын салт-дәстүрлері қазақ халқының мерекелік мәдениетінде айқын көрініс табады.

Тұтастай қарастырғанда жалпы мерекелердің коммуникативті, тәрбиелік, интегративті, регулятивті, компенсаторлық және эстетикалық қызметтерінің бар екендігін ғалымдар айтуда. Оның ішінде мерекелердің тәрбиелік қызметі ұрпақтың салт-дәстүрден алшақтамай, алдыңғы буынның сенімі мен ой-идеяларын жоғалтпауын қамтамасыз етіледі. Негізінде тәрбиелік сипат мереке табиғатына тән нәрсе, сондықтан оны әрқашан үстем тап өкілдері қоғамдағы бірлікті, мемлекет ішіндегі ынтымақтастықты нығайтуға үнемі қолданып келгенін адамзат тарихынан байқаймыз. Қазақ халқының дәстүрлі, ұлттық және діни мерекелермен қатар, жаңа мерекелер де заманауи тәрбиелік сипатқа ие болуда.

Қазақ халқында «Тәрбие отбасынан басталады» деп, бала тәрбиесін күнделікті тұрмыстық жағдайларда, сонымен көпшілік орталарда тәрбиелеуге ерекше мән бере отырып, бала бойындағы әлеуметтену процесіне қатысты өзгерістерді ерекше атап өтілген. Бірден атап кетуіміз керек қазақ халқында туылған күн тойланбаған, халқымызда отбасылық тойлау тәжірибесінде жеке тұлғаның әлеуметтік статусқа ие болғанда ғана, яғни балалық шақтан жастық шаққа, ақыл тоқтатудан орта жасқа, немере сүю мен қарттықтың басы келген кезеңдерді ғана, яғни мүшел жасты атап өтетін болған.

Сонымен, қазақ халқының бала тәрбиесіне қатысты салт-дәстүрлік әрекеттерінің негізгі түрлеріне тоқталар болсақ, олар:

Жарыс қазан - жүкті әйелдің қиналмай босануы үшін жасалады және де толғағы жиілегенде жарыса еттен әзірленетін жиылған қонақтарға берілетін ас, мұнда қазан асып отырған әйел қолына қара пышақты қазанға жанып-жанып зікір салуы немесе киіз үйді айнала келсаппеп «түсті ма? түсті ма?» деп түйгіштеу ырымдық әрекеттері жасалынады. Қазақ мұны «жарысқазан» деп атайды. Мұны мәні баланы өмірге келуін шаңырақтың жақын адамдарының (негізінен әйел адардары болған, қол күші қажет болған жағдайда ер адамдар қатыстырылған) күтуі.

Шілдехана- қазақ салт-дәстүріндегі баланың дүниеге келуіне байланысты атқарылатын той. Шілде деген сөздің өзі сақтандыру ниетін білдіреді. Шілдехана тойы ана мен бала үшін бастапқы әлеуметтендіру кезеңі, бала тәрбиесіне көмектесетін ақыл кеңес беру мен түсіндіру, жауапкершілік қауымыдастығы сезімін тудырады. Басқа да дәстүрлі мерекелерге тән тұрақты құрамдас бөлшектері қатаң сақталған, рәсімдік әрекеттер, дастарқан мәзірі, вербалдық әрекет – бата-тілегі бар қазақ халқының ұрпағына деген қамқорлығын байқататын әлеуметтік -мәдени құбылыс.

Нәрестенің туылғанына 40 күн толғанда (ер балаға 37, 39 күн, қыз баланың 40-42 күн) баланы қырқынан шығару рәсімі өткізіледі. Рәсім барысында келесі салт-дәстүрлік әрекеттер орындалады: рәсімге жиылған ауыл әйелдері ыдысқа 40 қасық су құйып күміс теңгелер салған сумен кішкентай баланы шомылдырады. Сонан кейін баланың тырнағын алып, оны адам баспайтын жерге көмеді, бұлсұт тырнағын алудеп аталады, Баланың «қарыншаш» деп аталатын алғашқы шашын алып, алынған шашты шүберекке тұмарша етіп тігіп баланың оң иығына қадап қояды. Қазақ халқы баланың шашын ешқашан ашық-шашық жерге тастамайды және де оны «Қарын шаштың қарғысы қатты болады» деп адам аяғы баспайтын жерге көміп тастайтын болған, Баланың «ит көйлегіне», яғни қырқынан шыққанға дейін киген көйлегіне түрлі тәттілерді түйіп иттің мойнына байлап қоя береді. Ауыл балалары итті жарыса қуып жетіп, тәттілерді өзара бөлісіп алады.

Кіндігі түскен баланы бес күн өткеннен кейін-ақ бесікке бөлеп, бесіккесалу рәсімін өткізіледі. Ол келесідей салт-дәстүрлік әрекеттерді қамтиды: ауылдың жасы үлкен, беделді әйелі бесік жабдықтарымен жабдықталуын; баланың тыныш ұйықтауы үшін және жын-шайтан, түрлі пері албастыларды қуу мақсатымен адыраспанды отқа жағып түтетіп бесікті аластау; баланы бөлемес алдын бесіктен айналдыру ырымының жасалу; бесікке құт дарытсын деген ниетпен «тыштыма» ырымын жасау; бала бөленгеннен кейін бесіктің үстіне жеті түрлі көрпе, шапан, кебенек, тон, жабу, жүген және қамшы сияқты бұйымдарды жабу сияқты рәсімдік әрекеттер өткізіледі

Тұсаукесер - сәби бесіктен шыққаннан кейін, бала алғашқы қадам жасауға тәй-тәй басып әрекеттене бастаған кезде, тез жүріп кетсін деген ниетпен, жасалатын дәстүр. Сәбидің тұсауын кестіру үшін, алдын-ала күнін белгілеп, арнайы қонақтар шақырылады. Қонақтардың арасынан баланың тұсауын кесетін ширақ қимылдайтын, жүрісі жылдам, іске епті қасиеттерімен ерекшелінетін қагілез, пысық адам таңдалып алынады, нәрестенің тұсауын кесуді соған тапсырады. Сонымен қатар кендалаға дастархан жайылып, баланың аяғына тұсау байланып, арқанданмен қазыққа байланып қойылады. Мерекелік салттың негізгі жанкүйерлері балалар болғандықтан, ауыл балалары арасында жаяу жарыс ұйымдастырылып, озып келгені арқанды қиып, арнайы сыйлық беріліп, балаларға дастархандағы тәтті дәмнен тарқатылып беріледі. «Қадамың сәтті болсын!», «Жүйрік бол!» деген сияқты т.б. тілектер айтылып, екі қолынан екі адам жетектеген баланың тұсауындағы ала жіпті таңдалып алынған адам кеседі, тұсауы кесілген бойда баланы екі адам жетектеп, арнайы төселген кілемге тез-тез жүргізіп жібереді. Тұсау кескен адамға арнайы «тұсаукесер» сыйлығы беріледі, Рәсімдік әрекет өткізіп болған соң тұсаукесер жыры орындалып, арты ойын-сауыққа ұласады.

Ұлдар мен қыздарға арналған нәресте циклінің рәсімдерінің кейбір ерекшеліктері мен орындалатын салт-дәстүрлік әрекеттердің мәніне тоталар болсақ, ұл балалардың ержүрек жауынгер және мал табушы болып қалыптасуы үшін жасалатын алғашқы рәсім баланы ашамайға мінгізу рәсімі.

Ашамайға мінгізу - баланы көшпелі өмірге дайындау үшін алғаш рет атқа мінгізіп елді аралату, серуендеу. Әдетте кішкентай баланың есі кіріп 4-5 жасқа келгенде оған бәсіре тай тарту етіледі. Тай үйретіліп, мінуге жарап тұрса, онда баланы соған тайға немесе жуас, жүрісі жайлы құнан немесе дөнен атқа атқа ашамай салып, баланы мінгізіп үйретеді бастайды. Ашамай — баланы алғаш рет атқа мінуге үйрету үшін қолайлы етіп жасалынған ердің қарапайым түрі. Ашамай кәдімгі ерге ұқсас болып келеді, тек үзеңгінің орнына тепкішек қолданылады. Ашамайдың тағы бір басты ерекшелігі, баланың қолтығының астынан байлайтын қолтырмаш ағаштың болуы осылай алғаш, ашамай мінуді бала өмірінде жаңа кезеңі басталғандығын білдіреді. Бұл рәсімге де ауыл адамдары жиналып, бала мінген аттың жал-құйрығына, баланың шапанына немесе баскиіміне «көз тимесін» деген ырыммен үкі тағады. Баланы ашамайға танымал шабандоз, елге танымал азаматтар баланың денесін ауырпайтындай етіп таңып байлайды, отырғызады, «үкінің қасиеті - жын-шайтаннан қағады» дегенді білдіреді. Жағдайы келген отбасылыр осы күні той жасап, ат шаптырып, көкпар беріп, түрлі сайыстар ұйымдастырған.

Тоқымқағар - ер бала алғаш рет атқа мініп өздігінше сапар шеккенде жас баланың азамат болғанына қуаныш білдіру белгісі ретінде, дастархан жайып ел болып атап өту рәсімі, яғни бала жолға шыққанда жасалатын дәстүрлі бас қосу. Арнайы мал сойылып, ет асылып, дастархан жайылып, ойын-сауықтық шара ретінде, өлең, жыр айтылады. Бұл алғаш сапарға шыққан азаматтың тоқымы жерде қалмасын, қайда жүрседе ат-көлігі аман болсын деген тілек білдіруге арналған жөн-жоралғы. Бала әдетте нағашыларына немесе ұзатылған апасының үйіне осылай сапарлап барған. Барған жерлерінде арнайы тай мінгізетін болған немесе түрліше сый-сияпаттар алып қайтатын болған.

Қазақ халқында қыз бала тәрбиесіне де ерекше мән берген, қыз бала жеті жасқа толып, айнаға қарап, бойын түзеп, жүріс-тұрысын жөндеп, қолынан келетін жұмыстарға икемделіп дағдылана бастаған кезде, анасы немесе жеңгесінің ұйымдастыруымен арнайы өткізілітен рәсім, қыздың шашы бұрым етіп өріліп, бас киім мен шашқа тағатын әртүрлі әшекей бұйымдармен сәнделіп, арнайы дастархан жайылып бастаңғы ретінде өткізілген.

Біздің ұлттық дәстүрімізде мүшел жастың алатын орны ерекше екендігін жоғарыда атап өттік. Қазақ есебінде он үш жасқа толған бала бір мүшелге толған кезінде кезде баланың да мүшесі бір буын болып өсіп толады деп қарайды. Қазақ бір мүшелге толған баланы «қозы жасқа толды», «қозыбағар болды» деп мойнына бақташылық міндет артады, мал қайыруға, мал бағуға қабілетті деп есептейді. Он үш жасты толтырған ер баланы

«отау иесі» деп санаған, Жалпы қазақ халқының салты бойынша қыз бала бір мүшелді толтырғанда, яғни, 13 жасқа толғанда үйдің оң босағасынан арнайы орын беріп, шымылдық құрып, өзіне тиесілі киім-кешектері мен жатын көрпе-жастығын бөлектеп тәрбиелеген. Қыз баланы «ошақ ұстар», «қазан қайнатар» жасқа толды деп, дәстүрлі «қызды оң босағаға шығару» рәсімдік әрекеттерін ұйымдастырған. Арнайы шымылдықпен көлегейленген қыз баланың арнайы орнын «көсеге» деп атаған. Бойжеткен қыз ұзатылғанда көсегесін жасаумен бірге алып кететін болған.

Жоғарыда аталған бала тәрбиесіне қатысты салт-дәстүрлік әрекеттер халқымыздың балаларға деген ықыласы мен сүйіспеншілігін білдіріп, олардан үлкен үміт күтіп, сенім артатындығын білдірген. Бір ерекшелігі бала тәрбиелеуге қатысты той-томалақ, жөн-жоралғыларды ұйымдастырушылар мен қатысушылар әйел адамдары болған, сонымен қатар ұйымдастырылу формасы бастаңғы ретінде өткізілген. Оның басты себебі ретінде ер адамдардың мемлекеттік, саяси- әлеуметтік және шаруашылық жұмыстармен негізінен түзде болғандығынан деп айтуымызға болады. Қазақ халқының жаңа туған нәресте мен оның есеюіне қатысты мерекелік мәдениеті, оның рухани құндылықтарын құрай отырып, күнделікті өмір салтында орасан зор өміршең рөл ойнады. «Салт-дәстүрлік әрекеттердің қалыптасып, өміршең болуының себебі - деп жазды Н. Камалова – оның рухани-эстетикалық орта мен ұлтты дараландыратын, танымы мен тағылымын танытатын символдық рәсімдер мен белгілердің дүниетанымдық негіз ретінде сақталуында»[5].

Қорыта айтқанда біз, қазақ халқының дәстүрлі мерекелік мәдениетіндегі баланың өсу кезеңіне байланысты ұйымдастырылатын той-мерекелік, жөн-жоралғылардың объект болып саналатын салт-дәстүрлік әрекеттердің мәнін ашуға ұмтылық. Алайда қазақ халқының дәстүрлі мерекелерінің де бала тәрбиелеудегі мүмкіндіктерінің де көп екендігін, ол арнайы зерттеуді қажет ететіндігін атап өткіміз келеді.

Бала тәрбиесіне қатысты салт-дәстүрлік әрекеттер барысында ересектер мен балалар нақты көркемдік-педагогикалық процесс ретінде өзара әрекеттеседі, бұл оларға ынтымақтастықтың сапалы жаңа деңгейіне шығуға мүмкіндік береді және олардың құндылықтық бағдарларын қалыптастырып, қарым-қатынастары мен өзара түсінушілігін реттейді. Дәл осы педагогикалық модель бүгінгі күнгі «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында қазақ халқының мерекелік салт-дәстүрлерінің тәрбиелік мүмкіндіктерін жергілікті ерекшеліктер мен жағдайларды ескере отырып тиімді пайдаланған кезде ғана, заманымызға лайық тұлғаны қалыптастыру процессінің құруға негіз бола алады.

Халықтық мерекелер мен әдет-ғұрыптардың маңыздылығы жеке тұлғаның сезімі мен ойын білдіруге, эмоционалдық көңіл-күйі мен әлеуметтік-тұрмыстық тәжірибелерін қалыптастыруға, оптимистік көңіл-күйді сыйлауға мүмкіндік беретіндігінде. Еліміздегі мерекелік салт-дәстүрлік құндылықтарды қолдауға бағытталған іс-шаралар кешені танымдық - ақпараттық маңызға ие, олардың негізгі ұйымдастырушылары мен тұтынушылары ретіндегі салт-дәстүр орталықтары мен аймақтағы білім беру және мәдени-тынығу мекемелері қызметіндегі көпшілікке этно-көркемдік білім беруге негізделген салт-дәстүрлік шаралардың тәрбиелік ықпалы мен көркем-эстетикалық тиімділігін арттыру қажет.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру// Егемен Қазақстан, 12 сәуір, 2017.
- 2 Калыбекова А. Теоретические и прикладные основы народной педагогики казахов. Алматы, БАУР, 2005. 200с.
- 3 Сейдімбек А. Қазақ әлемі. Этномәдени пайымдау. Алматы, «Санат», 1997. 464 б.
- 4 Жұмабаев М. Педагогика. Алматы: Ана тілі, 1992. 160б.
- 5 Камалова Н. Қазақтың мәнін жоймас құндылығы. Монография. Алматы, 2017. 220 б.
- 6 Маданов Х. Қазақ мәдениетінің қалыптасу кезеңдері. Алматы, 1995. 199 б.

Аннотация. В данной статье рассмотрены сущность, особенности и виды традиционно - обрядовых действий казахского народа, касающихся воспитания детей. С давних времен народные традиции и обряды выявляли, систематизировали и сохраняли духовно - нравственные закономерности бытия членов казахского общества в системе «человек - семья - общество-природа», передавали из поколения в поколение знания и опыт, адаптировали к жизни, формировали национальные ценности и идеалы. Воспитание детей, сформированное в такой своеобразной системе традиций, как важнейшая многофункциональная ценностная парадигма современной социо-культурной среды, занимает особое место в формировании национальных реалий, обусловленных потребностями в реальном развитии общества.

В ходе традиционно - обрядовых действий, касающихся воспитания детей, взрослые и дети взаимодействуют как реальный художественно-педагогический процесс, что позволяет им выйти на качественно новый уровень сотрудничества, которая регулирует их отношения и взаимопонимание, формируя ценностные ориентации молодого поколения.

В статье анализированы труды казахстанских ученых и специалистов в области педагогики, народной педагогики, теории досуга и этнокультуры / Жумабаев М., Сейдимбек А., Калыбекова А., Камалова Н. и др./, а также рассмотрены виды и особенности традиционно - обрядовых действий.

Abstract. This article examines the essence, features and types of traditional - ritual actions of the Kazakh people related to the upbringing of children. Since ancient times, folk traditions and rituals have identified, systematized and preserved the spiritual and moral laws of the life of members of the Kazakh society in the system «man - family - society - nature», passed on knowledge and experience from generation to generation, adapted to life, formed national values and ideals. The upbringing of children, formed in such a peculiar system of traditions as the most important multifunctional value paradigm of the modern sociocultural environment, takes a special place in the formation of national realities, conditioned by the needs for the real development of society.

In the course of traditionally ritual actions related to the upbringing of children, adults and children interact as a real artistic and pedagogical process, which allows them to reach a qualitatively new level of cooperation, which regulates their relations and mutual understanding, forming the value orientations of the younger generation.

The article analyzes the works of Kazakh scientists and specialists in the field of pedagogy, folk pedagogy, pedagogy of leisure and ethnoculture / Zhumabaev M., Seydimbek A., Kalybekova A., Kamalova N. and others /, and also considers the types and features of traditional ritual actions.

ӘОЖ: 37.013.28